

SZÓSZÉK – ÚRASZTALA

FAZAKAS FERENC

JÉZUS UNITÁRIUS HITÜNK FÉNYÉBEN

Jézus nevével kapcsolatban igen sok megnyilatkozás hangzott el. Már kortársai is különbözőképpen nyilatkoztak. Nevezték Keresztelő Jánosnak, Illésnek, Jeremiásnak. Voltak, akik a próféták által megjósolt Messiást látták benne; másokat tanítása ragadott magával, azt értékelték. Ki tudná felsorolni, hogy századokon át személyét, természetét, tanításait illetően hány teológiai rendszert dolgoztak ki. E névre: Jézus, mindent ráolvastak a tiszta emberségtől a teljes istenségig.

A vitáknak, elméleteknek, megnyilatkozásoknak ma sincs vége. Mi unitáriusok valljuk Jézusnak az evangéliumokban megrajzolt történeti személyiségét. A bibliakritika és a tudományos ismeretek alapján embernek tartjuk, olyan rendkívüli, kiváló egyéniségnek, aki korát meghaladva, a vallásos ember számára olyan nagyszerű életeszmenyt adott, mellynél jobbat, tartalmasabbat sem előtte, sem utána még senki nem adott. Minket a személyisége, tanítása, az életformája érdekel, melyet hirdetett és megélt, s amelynek követése minden istenfiúságra törekvő ember számára lehetséges.

Jézus a keresztény vallás megalapítója. Életével és tanításával új fejezetet nyitott meg az emberiség életében. Személyiségével kapcsolatosan unitárius felfogásunknak két alaptétele van: az isteni lényeg oszthatatlansága, és az emberinek lényegbeli értéke.

Életrajza emberi. Édesapja József, anyja Mária. Születése természetes, mentes minden csodától. Márk evangéliuma szerint a szülőknek nem egyedüli gyermeke. Nemcsak születése, élete is természetes. Tanul, segít a család munkájában, járja a vidéket. Figyeli embertársai életét, megfigyeléseit későbbi tanításában felhasználja. Amit hirdetett és tanított, az életével igazolta. Halála természetes emberi halál.

Életének és munkájának értékelésében nem foglalkozom az evangéliumokban található: Dávid-fia, emberfia, istenfia megnevezésekkel. Értékelésem alapját az a bibliai vers képezi, mely így hangzik: „Én vagyok az út, igazság és élet.”

Jézus valóban út. Nem fizikai értelemben vett út, melyen járunk, hanem szellemi, erkölcsi értelemben. Összekötő út elsősorban föld és ég, ember és Isten között. Hogy ez mennyire felel meg a valóságnak, akkor látjuk meg, ha tudjuk, hogy milyen mélységes szakadék állt fenn a Jézus korabeli ember és Isten között.

Az őszövétségi ember még ajkára sem meri venni Isten nevét. Ha lehet, igyekszik más kifejezést, megszólítást adni Istennek, mint Min-

denható, Magasságos, Nagyságos, Szent stb. Isten neve az ember számára egyre inkább kimondhatatlanná válik, kiejtése a jeruzsálemi templomkultuszra korlátozódik, s ott is az ároni áldásra. A zsinagógai istentiszteleten is állandóan az „Ur“-at kellett használni.

Ez a távoli, ez az elérhetetlen Isten pedig büntető, szigorú, bosszúálló, aki megbünteti az atyák vétkeit hetedízigben a fiakban. Népe hűtlenségét súlyos csapásokkal sújtja. Megközelíthetetlen nemcsak az egyszerű hívő ember, de a próféták számára is. A Hóreb hegyén Mózes „... elrejté az ő orcáját, mert fél vala az Istenre tekinteni.“ Ézsaiás halálos félelmet érez, amikor egyik látomásában Jáhvét látja, s rettegésében így kiált fel: „Jaj nekem, elvesztem...: hisz a királyt, a seregeknek Urát láttam szemeim!“ Jézus ezt a helyzetet kívánta megszüntetni új istenfogalmával, amikor a hívő ember elé odaállította azt az Istent, akit Ő Atyának nevezett, s ezzel atyai és gyermeki viszonyt akart kialakítani Isten és ember között. Isten a mindenség elve, ereje, minden értékforrása, aki határtalan szeretettel öleli körül a mindenséget s benne az ember életét. Nincs elérhetetlen magasságban, hanem ott van mellette, benne mint teremtő, gondviselő, áldást adó jóság, szeretet. Csak akarat kell, őszinte vágyakozás és meg lehet Őt ismerni. Olyan, mint a jó pásztor, ki elhagyja meglévő juhait, hogy megkeresse az egyet, amelyik elveszett, mint az édesapa, ki nagy szeretettel visszafogadja megtérő gyermekét, mint a kertész, aki nem vágja ki azonnal a terméketlen fügefát, hanem évről évre ápolja, gondozza, hátha gyümölcsöt terem. Isten atyaságának lényegét Jézus az egyetemes szeretetben jelöli meg. Ez az a forma, melyben az Isten és ember közti kapcsolatot testet ölt. A világ központjában a szeretet áll. Ez képezi a legmagasabb rendű életet s így az emberi élet lényegét is.

Isten atyaságával Jézus megszünteti a nemzeti istenfogalmat. Őt nem lehet egy faj, egy nemzet, egy közösség számára kisajátítani; Őt nemcsak a Garizim hegyén, nemcsak a jeruzsálemi templomban lehet imádni, hanem mindenhol lélekben és igazságban, mert lényege a szellem.

Jézus azonban nemcsak ember és Isten között lett út, hanem ember és ember között is. Korábban mélységes szakadékot húzott, sok gyűlöletet, haragot szült az ököljog: szemet szemért, fogat fogért, a „csak azért is“ törvénye. Egész lényével tiltakozott ez emberhez nem illő magatartás ellen. Célja volt megtanítani az embert, hogy úgy szeresse embertársát, mint önmagát. Hangzott ajkáról a félreérthetetlen felhívás: „Szeressétek ellenségeiteket, áldjátok azokat, kik titeket átkoznak.“

Hirdette és gyakorolta a megbocsátást, melyet fontosság szempontjából az istentiszteleti cselekmény elé helyezett, és hangsúlyozta: addig hiába viszed ajándéodat az oltárra, amíg egyetlen embernek is panasz van ellened. Nem 7-szer, de 77-szer is köteles vagy megbocsátani.

Életünk másik fontosságát a szolgálatban állapította meg. Önmagáról ezt mondotta: „Az embernek Fia nem azért jött, hogy néki szolgáljanak, hanem, hogy ő szolgáljon.“ Versengő tanítványaihoz így szólt: „Aki köztöttek első akar lenni, legyen a ti szolgátok.“

Íme, így lett Jézus út a föld és ég, ember és Isten, ember és ember között, nemcsak kora, de a mi századunkra is. Istenfiúsági hivatásunk betöltésére, Istennek és embernek tetsző élet szempontjából, nincs járhatóbb út számunkra.

A textus szerint Jézus „igazság“-nak is nevezte önmagát. János evangéliuma szerint ezt mondotta: „Én azért születtem, és azért jöttem e világra, hogy bizonyoságot tegyek az igazságról.“ És tett is. Benne élt kora társadalmában. Láta az egyéni és társadalmi élet számtalan fonákságát, a sok igazságtalanságot és embertelenséget. Ezeknek orvoslására nem külső változásokat akart. Belsőleg akart mindenkit igazzá, becsületessé tenni. Nem azért jött, hogy a törvényt eltörölje, hanem hogy betöltse.

Lépten-nyomon tapasztalta, hogy az emberek közt nincs egyenlő teherhordozás. Láta a vezetők, gazdagok szívtelenségét, számtalan visszaéléseit. Hivatásukhoz, beosztásukhoz nem méltó magatartásuk felháborította. Képmutatóknak, vakvezéreknek, parázna nemzetségnek nevezte őket. Szemükre vetette, hogy elhordozhatatlan terheket raknak a nép vállára, de azok hordozásában ők nem vesznek részt, felemésztk az özvegyek házá, elhagyják azt, ami nehezebb a törvényből, kiszúrik a szűnyogot, de a tevét elnyelik, kívülről igazságosaknak látszanak, de belül rakva vannak képmutatással és törvénytelenességgel. Hirdette, hogy gonosz és embertelen magatartásuk következtében rájuk száll minden igaz vér, mely kiömlött a földön.

Ő így tanított: „Adjátok meg azért, ami a császáré, a császárnak, és ami az Istené, az Istennek.“

Jézus ellene volt mindennek, ami igazságtalanság és rossz. Egyik legnagyobb társadalmi igazságtalanság pedig a háború. Egész lényében háborúellenes. Erkölcsi meggyőződése: „akik fegyvert fognak, fegyverrel kell veszniök“. Az általa tanított: Isten atyasága, embertestvériség, istenfiúság, Istenországa, mind ellene vannak a háborúnak, elnyomatásnak, erőszaknak, zsarnokságnak, vérontásnak. Nem elégszik meg annyival, amennyit az Ószövetség tanít: „Ne öl, mert aki öl, méltó az ítéletre.“ Ennél jóval tovább megy: „Én pedig azt mondom néktek, hogy mindaz, aki haragszik az ő atyafiára ok nélkül méltó az ítéletre.“

Igazságérzete fellázad a nőekkel szembeni megkülönböztetett magatartás ellen. Ő az, aki az emberiség történetében először fogalmazza meg, hogy nincs kettős etikai mérték férfi és nő számára. Amiképpen egy az erkölcsi felelősség, éppen úgy az erkölcsi követelmény is egy a férfi és a nő életében.

Az örök igazságot képviseli, amikor az egyén életével kapcsolatosan kijelenti: „Senki sem szolgálhat két úrnak.“

— „Nem mindenki, aki ezt mondja nékem: Uram! Uram! megyen be a mennyek országába; hanem aki cselekszi a mennyei Atyám akaratát.“

— „Gyümölcszeikről ismeritek meg őket. Vajon a tövisről szednek-e szőlőt, vagy a bojtortjánról fűgét?“

— „Ne ítéletek, hogy ne ítéltessetek. Mert amilyen ítélettel ítélték, olyanall ítéltettek.“

— „Képmutató, vesd ki előbb a gerendát a te szemedből, és akkor gondoldj arra, hogy kivessed a szálkát a te atyádfiának szeméből.“

— „Aki közületek nem bűnös, az vesse rá először a követ.“

— „Mert valaki felmagasztalja magát, megaláztatik; és aki megalázza magát, felmagasztaltatik.“

— „A szombat lón az emberért, nem az ember a szombatért.“

— „Méltó a munkás az ő jutalmára.“

Idézhetném tovább az egyes jézusi megnyilatkozásokat, de nem teszem, mert a felsoroltak elegendőnek bizonyulnak. Mindazokhoz a következőket fűzöm. Igazságot, nyugalmat, egyéni és társadalmi megelégedettséget kereső ember, nem a megoldások sokféle változásában, nem valami szuper igazságban kell keresni a végső megoldást. Érthetően és világosan ott van az arany szabályban: „Amit akartok azért, hogy az emberek ti veletek cselekedjenek, mindazt ti is úgy cselekedjétek azokkal, mert ez a törvény és a próféták.“

Végül a textus szerint Jézus „élet“-nek is nevezte önmagát. Nincs ebben a kijelentésben semmiféle titokzatosság, természetellenesség. Élet volt és lett olyan értelemben, hogy életünknek új értékelést adott. Ott állt előtte az ember, aki Isten nevét még ajkára sem merete venni, kinek lelke vergődött a sokféle kiismerhetetlen törvény előírásai között. Nem tudta, miben is áll kapcsolata az Istennel, kicsoda ő, mi a hivatása. Érezte, úgy lesz Messiás, megváltó, élet, ha az embert megismerteti önmagával, szellemi, lelki, erkölcsi értékeivel, s elindítja az istenfiúság útján; ha rámutat a bizonyosság erejével, hogy az ember nemcsak teremtmény, nemcsak Isten gyermeke, hanem ennél több: az istenfiúság értékével rendelkező személyiség. Nem kellett új tehetségekkel felruházni. A bennlévő, de elrejtett, eltemetett, elfelejtett értékeket kellett napfényre hozni. Ennek érdekében nem elégedett meg azzal, hogy az embert sónak, világosságnak, hegyen épített városnak nevezte. Tovább ment, és ezt mondta: „az Istenországa ti bennetek van.“ Drágábbak, értékesebbek vagytok Isten számára mindennél. Világszépítő ténykedésében Isten munkatársai. Útja, a tökéletesedés magasba vívő útja, melyen járva keresse Istenországa igazságait, s azokért legyen készen minden áldozatra. Vigyázzon szíve tisztaságára, mert annak teljességéből szól a száj. Ne legyen tehetetlen, „mert mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri is, de az ő lelkében kárt vall?“ Legyen szerény és aláztos, mint a publikánus. Gyarapítsa állandóan lelki értékeit, sokszorozza meg talentumait. Szólja mindig az igazat, mert az embert beszédéből ismerik meg igaznak vagy hamisnak. Ne esküdjön felelőtlenül, bójtje legyen a lelki számvetés és önvizsgálat. Hite, ha mustármagnyi is, legyen mély, igaz, mert azzal hegyeket lehet mozdítani. Terveiben, számításaiban legyen józan, előretekintő, mint aki kösziklára építi a házat. Élete két főparancsolata legyen az Isten- és emberszeretet.

Íme, így lett Jézus út, igazság és élet. Nem halálával, nem áldozatával, hanem tanításával. Nemcsak a korabeliék számára, hanem a mi számunkra is. Parker Tivadar vele kapcsolatosan így nyilatkozott: „Nagy elveket és igazságokat hirdetett, nagyokat, mint maga az Isten, melyeket életének szeretetreméltóságából származó szépség lebegett körül. Hogyha ő egyedül a zsidókhöz beszél, szavai elenyésznek. Ha csupán amaz időnek szól, nevének visszhangja szülőföldjén elhalt volna... Minthogy azonban minden embernek beszélt, eszméi üdvözültek, szépek és áldást hozók, és azoknak kell lenniök, míg ember és idő létezni meg nem szűnik.“

Lehet, vannak olyanok, akik önmagukban így gondolkoznak: ami itt eddig elhangzott, annak nagy része ott van a Bibliában. A szomorú az, hogy csak ott van s nem mibennünk. Csak a Bibliából lehet kiolvasni s nem a te, az én, a mindannyiunk életéből. Nemcsak közvetlen karácsony előtt, de közel 2000 éve adventben, várakozásban él a keresztyény

világ. — Ez a magatartás, mely nem cselekvő, hanem pusztán várakozó, nagyban hasonlít ahhoz, amit Balázs Ferenc így jellemez: jó volna ha ő (Jézus) mindent el tudna végezni helyettünk, ha megáldaná a földet, hogy az munka nélkül teremjen mindenkinek. Ha beteljesíthetné a mindnyájunk személyes kívánságát, akkor valóban várakozásunknak megfelelő Messiás lenne. Ámde a Messiás csak megmutatja a boldogulás útját, az isteni igazságot, az istenfiúi ember életét, az úton azonban mindenkinek magának kell járnia. Mindenki saját életének kovácsa.

A jézusi életforma az istenfiúság, az Istenországa, bizonyos értelemben ma is csak eszmény, jövőbeli terv. Pedig annak útja, igazsága, életformája adva van, mindenki számára áldott lehetőség. Igaz, ezekre nem várakozni kell, hanem cselekedni! Tenni, naponta sokat tenni!

Ma kétféle típusú embert lehet megkülönböztetni. Egyik típus a múltba néz, azt nevezi igaznak, jónak, szépnek, azt siratja. Azt szeretné visszahozni. Az pedig vissza soha nem jön. Aki állandóan a múltat siratja, arra fordítja tekintetét s a jelenért panaszol, kesereg, soha nem lesz a jelen embere; soha nem tud cselekvő módon, építően bekapcsolódni a mába; mindig úgy érzi, hogy túl későn született, nem alkalmas időben.

A másik embertípus állandóan a jövőbe néz. Kérdéseinek megoldását mindig a holnaptól várja. Jelszava: holnap majd megteszem. Mindenre azt mondja: ráérünk arra még. Az ilyen ember csak él, álmodozik, tervezget, de a megvalósítások mezejére soha nem lép.

Ma unitárius vallásunk egyik legfontosabb feladata: a jézusi életforma és tanítás alapján híveink figyelmét erre az életre irányítani. Rámutatni arra, hogy nekünk nem a tegnapi volt, nem a holnap lesz élethivatásunk, azt ma kell megélnünk. A megbízás a mának szól. Ma kell rálépni arra az útra, mely a lelki élet csodálatos magasságába visz. Ma kell az istenfiúsági életformát élnünk. Jézus ilyen téren nagyon határozott volt. Istenországa megvalósulásáért, a jobb, igazabb, emberibb élet kiteljesüléseért nem ismert alkudozást. Élesen lezárta a múlt siratását, véget akart vetni a télen várakozásnak. Nem alkudott a gazdag ifjúval, hanem határozottan szólt: most menj, add el minden vagyodonat, s kövess engem. Azoknak, akik haboztak, kiutat kerestek, időt akartak nyerni, határozottan szólt: „Hadd temessék el a halottak az ő halottaikat; te pedig elmenvén, hirdesd az Isten országát“... „Valaki az ekesszarvára veti kezét, és hátra tekint, nem alkalmas az Isten országára“.

Most indulj el az úton, melyet Jézus mutat. Az út járható. Most éld azt a magasabbrendű istenfiúi életformát, amelyre minden adottságod megvan. Ne sirasd a múltat, és ne halogasd az időt. Cselekedj! Jézus életével és tanításával mindezekre példát adott. A megvalósítás ránk vár. Ámen.*

* Elhangzott a marosvásárhelyi Zsinaton 1976. dec. 4-én.

BERDE MÓZSA ÖRÖKSÉGE

A 84 éve halott Berde Mózsa életét és emlékét idézem itt és most. Ezt ma szükséges megtennem, mert a közel egy évszázadnyi idő elhozta változásait és úgyszólván csak a nevét hagyta a ma élő ifjabb nemzedék emlékezetében és a legendás fejedelmi méretű örökség ma már homályos és ködbe vesző tudatát. Hogy ezt a megidézést sikerrel tehessem meg, azt kell megállapítanom, hogy Berde Mózsa két örökséget hagyott ránk:

1. földi vagyonát: földjeit, pénzét, házait és azok gondját, felhasználását, gyümölcsöztetését;

2. példaadó szellemét, akaratát és jövőbe látását.

Az 1815-ben Laborfalván született Berde Mózsa korának gyermeke volt. Nem léphette át és nem is lépte át a saját árnyékát. Cselekvő részese az 1848—49-es nagy mozgalmaknak, ette a bujdosás kenyerét, négy évig Josefstadt börtönének a társadalomtól elszigetelt lakója volt hazafiségéért. 1856 után mint ügyvéd, jószágkezelő, országgyűlési képviselő, belügyminiszteri osztálytanácsos, egyházi tanácsos és magánzó élt. Nem nősült meg, mert a házasságban akadályát látta kitűzött célja megvalósításának.

E célt így fogalmazta meg: „Egész életemben úgyszólván gyermekésem óta egy szent célért küzdöttem, sokszor gúny és nevetség tárgya voltam, rongyosan jártam, magamtól minden élvezetet megvontam, csak-hogy az elémbé tűzött célt megközelítsem; meg akartam mutatni, hogy szegény legény is hasznára lehet a társadalomnak, az emberiségnek, nemzetének erős akaratúval.“ Saját vagyonáról azt tartotta, hogy „semmi sem az övé, ő mindennek csak kezelője“. Pénztárnaplójának első oldalára ezt írta: „Semmit bé ne végy és ki ne adj, míg be nem irtad. Az első hírt őriz, a második kárt távolít.“

Tisztán mutatják ezek Berdéről, hogy a pénzvagyont és a földbirtokot miképpen értékelte. Szerinte az anyagi jólét adta függetlenség biztosítja a műveltséget, a jövő kedvező formálását. Ennek a megvalósítására gyűjtötte vagyonát és hagyta az unitárius vallásközönségre, de azzal a nagyszerű megkötéssel, hogy „semmi sem az övé, ő mindennek csak kezelője“.

Ez Berde Mózsa egyik öröksége.

És a másik? Ennek a jelentősége ma nagyobb, mint bármikor Berde halála óta! Abból a becsületes és puritán elvéből, hogy a „közvagyonot kímélni kell“, induljunk tovább mi is. Az új világ küszöbét Berde és mások öröksége nélkül léptük át. Nem maradt más, mint Berde örökségének legidőtállóbb, legeszményibb része: a hűség a szent örökséghez. A puritán becsületesség. A „közvagyon kímélete“. Az, ami egyházunkat fenntartó híveknek járuléka és annak megbecsülése! Ma minden garasunk az egyházközségeknél és a központban erre az örökségre mutat. A kisemberek, a legkisebb emberek fenntartási járuléka, a szegény asszony olajos korsójának utolsó cseppje az, amiből gazdálkodnunk kell. Ez az örökség a nagyobb, a maradandóbb, mert ez biztosítja jövőn-